

Bu günümüzə, sabahımıza pəncərə

Akademik İ.Meşşanov Azərbaycanın ərazisini «Zəngin və təbii muzey» adlandırmışdır. Bu sözlər bizim Qazax torpağına daha çox aiddir. Bu yerlərin hər daşında bir tarix

yatır. Qədim keçmişə və zəngin mədəniyyətə malik Oğuz yurdu Qazax mahalının hər qarışı canlı bir tarixdir. Bu torpağın qoynu qədim təbiət və tarix, mədəniyyət və memarlıq abidələri ilə zəngindir. Hər saxsı parçası, hər məzar daşı «bu müqəddəs» torpağı bizə əmanət qoyub gədən ulu babalarımızdan, Oğuz ənənələrimizdən min bir soraq verir. Onların keçmişindən söhbət açır.

Didevan qalası, Damcılı bulağı, Göyözən dağı, Sınıq körpü, Avey dağı, Kazım körpüsü, Alban məbədi və mağaralar, Əskipara qalası, Kor-oğlu qalası, Hacı Mahmud Əfəndinin Göy türbəsi, Gəmi qayası, Ağoğlan məbədgahı...

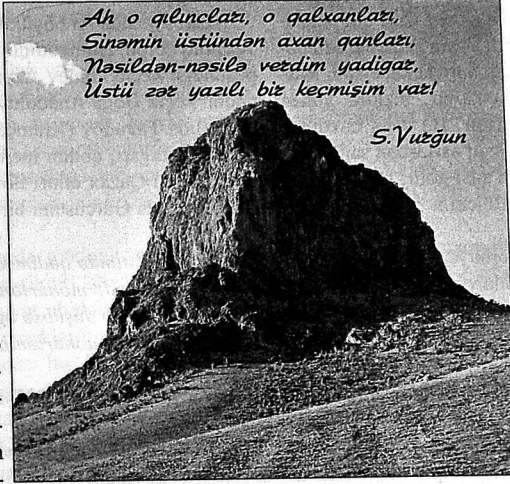
Neçə-neçə qədim qəbirlər, pirlər, ehramlar, məscidlər, günbəzlər, kurqanlar və s. abidələr xalqımızın uzaq keçmişindən xəbər verir.

Bu sətirləri yazdıqca yadıma hörmətli şairimiz Eldar Nəsilbi Sibirelin «Bura Qazaxdır, oğlum!» şeirinin misraları düşür:

*Gözünü aç bu elə, bu obaya yaxşı bax!
Damcılısında durul, dəli Kürə qarış, ax!
Ərlər, ərənlər yurdu olub bu ulu torpaq,
Hər kaha, hər mağara sirli Azıxdır, oğlum!
Bura Qazaxdır, oğlum!*

Qazax Oğuz torpağı, Alp-ərənlər yurdu.

Alimlər sübut etmişlər ki, dünya yaranandan ən qədim yaşayış məskənlərindən biri Qazax mahalı olmuşdur. Burada aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar edilmiş yaşayış məskənləri 5 min il

*Ah o qılıncları, o qalxanları,
Sinəmin üstündən axan qanları,
Nəsildən-nəsilə vaxdim yadığar,
Üstü zər yazılı bir keçmişim var!*

S.Vurğun

bundan əvvələ aid edilir. Tarixçilər Qazaxdakı Didevan qalasının eramızdan əvvəl I minillikdə tikildiyini deyirlər.

100 milyon yaş olduğu söylənən Göyözən dağı nadir geoloji təbiət abidəsidir. Vulkan püskürməsi nəticəsində əmələ gəlmişdir.

Xalq şairi, milli fitaxımız böyük Səməd Vurğun əzəmətinə və vüqarına görə ona «Göylərə baş çəkir Göyözən dağı» de-

mişdir. İkinci belə bir dağ mərkəzi Amerikada Mon-Peledir. O da bizim Göyözən dağı kimi təbiətin möcüzəsi nəticəsində yaranmışdır.

*Baharda çiçəklə, qışda qar ilə,
Təbiət bu dağa gey, bəzən deyib.
Zirvəsi oynayır buludlar ilə,
Onunçün babalar göy əzən deyib.*

(E.N.Sibirel)

Haşiyə: deyilənə görə Səməd Vurğun xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovla Qazağa gəlmiş. S.Vurğun hörmətli qonağı Qazağın gəzməli, görməli yerləri ilə yaxından tanış edir. Hər iki böyük sənətkar Daşsalahlıların da qonağı olur. Səməd Vurğun Mirzə İbrahimova – «Mirzə, bir bizim Göyözən dağına da tamaşa elə!» – deyir. Mirzə müəllim deyir: «A Səməd, mən sənəin şeirini oxuyanda elə bilirdim Göyözən dağı Şahda-

17020

ğına, Elbrus dağına bənzəyir, onlar kimi ucadır, bu ki, adı təpədir.» Səməd Vurğun hazırcavablığundan qalmır, dərhal cavab verir: «A Mirzə, mən təpəni dağ kimi tərənnüm etmişəm. Sən dağ tərə eləyənlərdən qorx!»

Ulu əcdadlarımızın ilk yaşayış məskəni, Göyçəni dağının qardaşı olan Avey dağıdır. Daş dövrünün qədim insan sığınacaqları – mağaralar, düşərgələr etnoqraf alimlər tərəfindən Avey dağına da aşkar edilmişdir. Avey dağı ulu əcdadlarımızın daş yaddaşdır. Tarixin canlı daş kitabəsidir. Bu dağ görkəmində, duruşunda eynən Rüstəm –Zal pəhləvana bənzəyir, bizlərlə yunan qəhrəman Anteyi xatırladır. Bu dağa baxdıqca xəyallarıma dağıdırsan. Uzaq əsrlərdən sanki Dədə Qorqudun qoruzunun səsi gəlir, böyük alban hökmdarı Cavanşirin qılıncının zərbindən yer-göy titrəyir.

Əgər alimlərimiz Azərbaycanın sistemli tarix kitabını yazmalı olsaydılar, mən deyərdim ki, onun ilk fəslini, ilk səhifəsini Qazağın tarixi təşkil edərdi. Bunu mənə əldə olunan tarixi faktlar deyir.

Tarix və mədəniyyət abidələrimizin ağsaqqalı Baba Dərviş hesab olunur. Alim-arxeoloqların tədqiqatlarına görə Qazaxdan 4 kilometr qərbdə Ağstafa çayının solunda bir şəhər olub. Həmin şəhər zəlzələ nəticəsində dağılıb yerlə-yeksan olubdur. Bu xarabalıqda bir zaman Dərviş Baba (Baba Dərviş) və onun müridləri yaşayıb. Odur ki, adına Baba Dərviş deyiblər. Alimlərin fikrinə bu yaşayış məskəninin yaşı 5 min ildən çoxdur. Baba Dərvişin qədim sakinləri əkinçilik və heyvandarlıq, dulusçuluq, toxuculuq və metal emalı kimi sənət-peşə sahələri ilə məşğul olmuşlar.

Milli poeziyamızın ağ saçlı qartalı, Azərbaycan şairlərinin ağsaqqalı, qüdrətli söz ustası Səməd Vurğunun sözləridir ki, «Damcılı» bulağı dünyanın 8-ci, Azərbaycanın 1-ci möcüzəsidir. Bu bulaq çox-çox əvvəl, daş dövründə əmələ gəlmişdir. «Damcılı» bulağı Avey qayalarının altındadır. Rəhmətlik Səməd Vurğun «Damcılı» bulağında olarkən orada təxminən belə bir rəvayət danışmışdır. Onun dediyinə görə, o vaxtlar, yəni daş dövründə bir oğlan bir qızı sevmiş.

Oğlan kasıb olduğundan varlı ata-ana qızı oğlana verməyə razı olmur. Oğlan ələcsiz qalıb özünü bu qayanın başında öz sevgilisinə gözyaşı töküüb ağlayır, ilk məhəbbətinə sadiq qalaraq heç kimə könül vermir, hicranın oduna yana-yana bu dünyadan nisgilli köçüb gedir. Elə o vaxtdan gənclərin nakam məhəbbətinə bu qaya gözyaşı töküüb ağlayır.

Azərbaycanda iki böyük körpü var. Xudafərin və Sınıq körpü. Həmvətənlərimiz Xudafərin körpüsündən keçib Güney Azərbaycana, Sınıq körpüdən keçib Doğu Anadoluya gedib-gəlirlər.

Şıxlıda Təvəddöy (Xramçay) üzərində XII yüzilliyin yadigarı, qədim memarlıq abidəmiş olan Sınıq körpü Qazax elləri ilə Borçalıyı, bir sözlə Azərbaycanla Gürcüstani birləşdirir.

*Xramçay üstündə qədim körpü var,
İllər kərpicində möhürlənibdir.
Bir daşı qırılıb düşübsə əgər,
Tarix bu itkiyə qəhərlənibdir.*

(E.N. Sibirel)

İncə dərəsində Gəncə və Qazax ellərində, Borçalı çökəyində, bütövlükdə Azərbaycanda, türk dünyasında ən inamlı, etiqaqlı ziyarətqahlardan, müqəddəs ocaqlardan biri Hacı Mahmud Əfəndinin Göy türbəsidir.

Hacı Mahmud Əfəndinin Aslanbəyli kəndində tikdirdiyi məscid də, Göy türbə də, yaşadığı ev də XIX əsrin ən qiymətli memarlıq abidələrindəndir. Dövlət tərəfindən qorunub mühafizə edilir.

Hər daşında, kərpicində tariximizin müxtəlif dövrlərinin izi, nişanəsi qalan memarlıq abidələrimizin səsi-sədası zaman-zaman uzaq-uzaq di-yarlara çatıb. Hər dövrün nəsilləri torpağımızın, ulu Azərbaycanımızın ünvanında öz qəhrəmanlığını, sənətkarlığını, təfəkkürünü və estetik duyumunu əbədiləşdirib. Həmin sənət örnəkləri vasitəsilə çağdaş nəsil öz qədim əcdadlarının bədii memarlıq axtarışlarını görür və onunla haqlı olaraq fəxr edir.

Qazax Tarix-Diyarşünaslıq muzeyi, Qazax

Dövlət Rəsm Qalereyası, M.P.Vaqif və M.V.Vidəddinin Xatirə muzeyi, Səməd Vurğun Poeziya evi, Dədə Qorqud abidə kompleksi, Qazax Cümə məscidi, İsrafil ağanın hamamı, Qazax Müəllimlər Seminariyasının binası, Olimpiya İdman Kompleksi, M.V.Vidəddinin, M.P.Vaqifin, Səməd Vurğunun monumental heykəlləri, «Mütəfəkkirlər parkı», Heydər parkı, Mehdi Hüseyn və İsmayıl Şıxlı parkları və onların heykəlləri və s. bir-birindən dəyərli və qiymətli sənət inciləridir. Eşq olsun bu xalqın qüdrətinə, sənətinə və sənətkarlığına, təfəkkürünə və estetik duyusuna!

«Azərbaycan Respublikasının Regionların sosial iqtisadi inkişafı haqqında Dövlət proqramı»na uyğun olaraq Qazax rayonunda da tikinti, abadlıq, mədəni-quruculuq işləri aparılır. Şairlər vətəni getdikcə öz görkəmini dəyişir, yeniləşir və gözəlləşir.

Son vaxtlar Qazaxda mədəniyyət sahəsində xeyli abadlıq və təmir-tikinti işləri aparılmışdır.

Tarix və mədəniyyət abidələrinin, memarlıq incilərinin, istirahət parklarının yenidən qurulması və bərpa olunması hər bir qazaxlı tərəfindən razılıq hissi ilə qarşılanır.

Abidələr bizim tariximizdir, bir xalq, millət kimi varlığımızdır. Keçmişimizə güzgü tutur, bu günümüzə gələcək arasında körpü rolunu oynayır. Bu nadir sənət inciləri ulu keçmişimizdən, mədəniyyət tariximizdən, ata-babalarımızın nə-

lərə qadir olduğundan söz açıq. Tarixin bir parçasını özündə yaşadan əski abidələr olmasa biz dü-nənimizdən xəbərsiz qalarıq.

Xalqın milli iftixarı, mənəvi dayağı və xalq müdriyyətinin nişanələri olan hər bir abidə, nadir sənət incisi, incəliyinə qədər dərinə tədqiq edilib öyrənilməli, təbliğ edilməli və gələcək nəsil üçün qorunub saxlanılmalıdır.

Dövlətimiz, hörmətli Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması, mühafizə edilməsi, saxlanması haqqında qərar, sərəncam və fərmanlar vermişdir. Qərar və sərəncamlardan irəli gələn vəzifələrə əməl etmək hər birimizin borcudur.

Qazax Rayon Mədəniyyət və Turizm şöbəsinin müdiri Valeh Vəliyev tarixi abidələrimizin qorunmasına və mühafizə edilməsinə ciddi nəzərət edir.

Rayonumuzda uzun illərdir ki, «Avey Dövlət Qoruğu» fəaliyyət göstərir. Qoruğun direktoru Tofiq Saleh, rayonun baş abidə mühafizəçisi Nofəl Qurbanov və başqaları Qazaxda olan tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunmasında üzərlərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirirlər.

Kazım KAZIMLI

Yaddaş

44 il əvvəl...

44 il əvvəl lentə köçürülmüş bu şəklə baxanda kədərlə köks ötürməyə bilmərsən. 1963-cü ildə Azərbaycan Mədəniyyəti günlərində iştirak etmək üçün Moskvağa yola düşən bu dəstədən artıq neçəsi həyatda yoxdur. İndi nə Şəmsi Bədəlbəyli var, nə Sara Qədimova, nə də Şövkət Ələkbərova...

